

AGUSTÍ ALCOBERRO*

L'exili austriacista i la Nova Barcelona del Banat de Temesvar: teoria i pràctica

Entre 1735 i 1738, més de vint anys després de la conclusió de la Guerra de Successió, alguns centenars d'exiliats austriacistes van ser traslladats al Banat de Temesvar. Les autoritats imperials, que governaven directament aquell territori, pretenien crear-hi un assentament definitiu per al col·lectiu de refugiats, després de les pèrdues recents dels regnes de Nàpols (1734) i Sicília (1735). L'àmbit de la colonització fins i tot va arribar a tenir nom i cognom: la Nova Barcelona, o Carlobagen. Però la seva existència, sempre precària, no va arribar a consolidar-se.

En aquest article repassem els fonaments teòrics d'aquell assentament, i també algunes de les seves concrecions pràctiques. En ambdós sentits, aportem diversos documents dels arxius vienesos —notablement, del Haus-, Hof- und Staatsarchiv i del Hofkammerarchiv, i de la Biblioteca Nazionale Bridense de Milà.¹

EL BANAT DE TEMESVAR I LA DINÀMICA IMPERIAL

D'ençà de la dècada de 1540, les autoritats imperials van constituir una mena de districte militar de frontera a les àrees properes a l'imperi otomà (*Militär-*

* Universitat de Barcelona

1. Aquest treball s'inscriu en una línia d'investigació sobre l'exili austriacista als dominis dels Habsburg. Agraïm l'ajut econòmic rebut del Centre d'Història Contemporània de Catalunya.

grenze, o Frontera militar). L'arribada de refugiats de nacionalitats diverses, però sobretot l'adquisició de nous territoris com a conseqüència de la Pau de Carlowitz (gener de 1699), van aconsellar dividir el territori en dos districtes: Eslavònia, centrada al voltant d'Osijek, i Tisa, amb capital a Petrovaradin. La Frontera militar era governada directament des de la cort vienesa, i més en concret des del Consell de Guerra, o *Hofkriegsrat*. No disposava, doncs, de constitucions ni d'institucions d'autogovern, com s'esdevenia tant a Hongria com a Transilvània. Per aquest motiu, tampoc no existien prohibicions d'estrangeria, que limitessin l'establiment, el gaudi de drets o l'accés a la propietat de col·lectius foranis.

Fins a començament del segle XVIII, la Frontera militar va ser gestionada en termes purament defensius. Consituïa una mena de cinturó de seguretat que garantia la pau dels regnes habsbúrguics i permetia organitzar una fèrria defensa davant el perill otomà.

La tercera guerra turca de 1716-1718, en la qual van participar diversos regiments d'exiliats hispànics, va eixamplar significativament els límits de la Frontera militar. Per la Pau de Passarowitz (21 de juliol de 1718), el Banat de Temesvar va ser incorporat a l'Imperi, juntament amb l'Eslavònia Oriental, la meitat nord de Sèrbia i l'Oltènia, o Petita Valàquia. Aquests territoris van ser posats sota la tutela directa del Consell de Guerra i de la Cambra Imperial, o *Hofkammer*, de Viena; aquest estatus jurídic es prolongà, pel que fa al Banat, fins al 1779.²

El Banat comprèn l'àrea delimitada pels rius Danubi, Tisza i Maros. La seva ciutat més important és Temesvar. En el moment de la conquesta hi vivien unes tres-centes mil persones, majoritàriament d'ètnia romanesa. Durant les dècades de 1720 i 1730, el Banat va viure un intens procés de repoblament, sota la direcció del general comte Claude Florimond Mercy-Argenteau. Una segona allau immigratòria es va produir en el decenni de 1760.³

A diferència, doncs, del que s'havia esdevingut en altres zones de la Frontera militar, el Banat va ser considerat una àrea prioritària de desenvolupa-

2. Colin THOMAS, «The Anatomy of a Colonization Frontier: The Banat of Temesvar», *Austrian History Yearbook*, 19-20 (1983-1984), pp. 7-8.

3. Karl A. ROIDER, Jr., «Reform and Diplomacy in the Eighteenth-Century Habsburg Monarchy», dins Charles W. INGRAO (ed), *State and Society in Early Modern Austria*, West Lafayette, Indiana, Purdue University Press, 1994, pp. 315-316.

ment econòmic i de colonització, probablement a causa de la riquesa del seu sòl. A les ordres de Mercy, i mitjançant els esforços coordinats del *Hofkriegsrat* i de la *Hofkammer*, el Banat va rebre ben aviat desenes de milers de nous pobladors d'ètnies diverses, especialment alemanys provinents de la regió del Rhin. La colonització del Banat, en aquell període, pot ser considerada també un experiment en la línia del corrent de pensament anomenat cameralisme, que aleshores predominava a la cort vienesa. Com ha assenyalat Charles W. Ingrao, el cameralisme combinava aspectes mercantilistes i preillustrats, com ara l'interès per la racionalització de l'administració i de les finances, la defensa d'un paper actiu de l'estat en el desenvolupament econòmic i una certa secularització.⁴

La colonització del Banat va anar acompanyada d'altres mesures per activar el comerç a través del Danubi. El 1719 es va fundar la Companyia Imperial Privilegiada d'Orient (*Kaiserliche privilegierte orientalische Kompagnie*), que va ser dotada amb el monopoli del comerç amb l'imperi otomà, a través del Danubi i dels ports adriàtics, a més d'altres importants privilegis.⁵

En aquest context cal situar el projecte imperial d'ubicar-hi l'exili austriacista. Però el projecte de colonització obeïa també, pel que fa als refugiats hispànics, a una dinàmica pròpia i a una conjuntura ben precisa, derivada de la pèrdua de Nàpols i Sicília.

UN AFER DE PRESTIGI: L'IMPERI I L'EXILI

Els primers projectes de creació d'un establiment fix per als exiliats s'iniciaren ja amb la mateixa arribada de l'exòde austriacista ibèric. Aquest corrent, que arrencà amb força vers 1713, va tenir continuïtat si més no fins a la fi del decenni de 1720.⁶ Ja en aquella primera data, es va fundar a Viena el Consell

4. Charles W. INGRAO, *The Habsburg Monarchy 1618-1815*, Cambridge University Press, 1994, pp. 178 i ss. Sobre la influència del cameralisme a l'Estat Espanyol al segle XVIII, vegeu: Ernest LLUCH, «Cameralisme, Corona d'Aragó i "partit aragonès" o "militar"», *Recerques*, 26 (1992), pp. 125-166.

5. Karl A. ROIDER, Jr., «Reform...», *op. cit.*, pp. 318-319.

6. Una font bàsica per al coneixement de l'exili austriacista a l'Imperi continuen essent les *Narraciones históricas desde el año 1700 hasta el año 1725...*, del montblanquí Francesc de Castellví i Obando (1682-1757), ara en curs de publicació (Madrid, Fundación Francisco Elías de Tejada, vols. I-III, 1997-1999). Una primera síntesi, fortament deutora del text de Castellví, a Fèlix DURAN I CANYAMERES, *Els exiliats de la Guerra de Successió*, Barcelona, Rafael Dalmau ed., 1964. Entre els estudis més interessants sobre el tema, esmentem: Zoltan FALLENBÜCHL, «Espagnols en Hongrie au

d'Espanya, encarregat de gestionar els antics territoris hispànics a Europa, ara en poder de l'emperador Carles VI (Carles III per als seus seguidors ibèrics). El Consell, a més, va organitzar l'ajut directe als emigrants, a través de l'anomenada Delegació d'Espanyols. Més endavant, la constitució del Consell de Flandes (1717) i la permuta de Sardenya per Sicília amb la casa de Savoia (1720) va fixar els territoris gestionats pel Consell: Milà, Nàpols i Sicília. Les rendes del Consell provenien d'aquests estats. Els seus membres eren, però, molt majoritàriament exiliats austriacistes, i la seva documentació s'elaborà gairebé exclusivament en castellà.

Vers la fi de setembre de 1714, quan arribaren a Viena les primeres notícies de la caiguda de Barcelona i de la magnitud de l'èxode iniciat, en l'entorn del Consell es redactà un memorial *Sobre la subsistencia de los españoles y modo de facilitársela provisionalmente y por establecimientos*.⁷ D'aquest text ens interessen ara dos aspectes: d'una banda, la justificació de l'ajut als refugiats; d'altra banda, la proposta, sens dubte precoç, de creació d'uns establiments definitius per als nouvinguts.

En el primer punt, l'autor del document subratlla els enormes mèrits dels exiliats «que por el amor a Vuestra Majestad, por su fidelidad y por la injuria de la guerra perdieron sus bienes y la esperanza de mantenerse». També fa avinent, però, la necessitat política per part de l'emperador de trobar una sortida digna al problema «principalmente oy, que la cesárea clemencia de V.M. se mira por término correspondiente de su aceptación y

---

xviii segle», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXXII (1979), pp. 85-147 i 199-224; Miquel BATLLORI, «La emigración austracista y el extrañamiento de 1767», dins *La época de la Ilustración. Historia de España dirigida por Ramón Menéndez Pidal*, t. XXXI, vol. I., Madrid, 1987, pp. XXXIII-LX; Giovanni STIFFONI, «Un documento inédito sobre los exiliados españoles en los dominios austríacos después de la Guerra de Sucesión», dins *Estudis. Revista d'Història Moderna*, 17 (1991), pp. 6-55; Virginia LEÓN, «La oposición a los Borbones españoles: los austriacistas en el exilio», dins A. MESTRE, E. GIMÉNEZ (eds.), *Disidencias y exilios en la España moderna. Actas de la IV Reunión Científica de la Asociación Española de Historia Moderna*, Alacant, 1997; i Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*, Vic, Eumo ed., 2000. Un balanç del tractament del tema a la historiografia catalana a: Agustí ALCOBERRO, «Al servei de Carles VI d'Àustria: un document sobre els militars exiliats austriacistes morts a l'Imperi (1715-1747)», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 18 (1998), vol. II, pp. 315-327 (Actes del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya).

7. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (H.H.S.). Italian-Spanische Rat (I.S.R.). I. Vortrage der Zentralbehörden 1708-1803. El Consejo de España in Wien 1714-1734. Fz. 19, ff. 237-240.

compassión.» Es tractava, en definitiva, d'un afer que podia afectar «el decoro y autoridad de V.M.»

El text desgrana diverses mesures a curt i a mitjà termini, com el trasvassament dels béns segrestats als filipistes dels regnes italians per a l'atenció als exiliats, o el proveïment de càrrecs i cartes de naturalesa en aquells territoris. Conscient, però, que aquesta darrera mesura només podia afavorir un nombre escàs d'exiliats (en particular, els qui disposaven d'estudis o d'experiència a l'administració), el Consell planteja la necessitat de trobar una sortida digna i permanent per a la majoria. L'establiment d'uns refugiats de fidelitat provada havia de garantir també l'estabilitat política d'uns regnes potser no prou propicis a les noves autoritats austríaques:

Serán muchos los que tengan aptitud para cultivar y trabajar tierras, aplicándoselas en Nápoles, Cerdeña, Mantua y Ungría, bien que será necesario anticiparles el capital del establecimiento, en el qual se consideran summas conveniencias al público, por la segura calidad y religión de tales vasallos. Esto requiere un summo conocimiento para la distribución respectiva y proporcionada. Desde luego podrían darse los órdenes a los virreyes y gobernadores para que hiziesen averiguación de las tierras baldías que son las propias de él, de su valor y calidad y la forma con que se podría practicar este medio. En Cerdeña ay diferentes empleos y oficios de que a mí consta son capaces los forasteros, y como allí no faltan tierras baldías, podría establecerse una segura distribución, antizipando los órdenes al virrey para el informe, y aplicar por capital el producto de los seqüestros. (...) De esta forma se contendrá la libertad de los enemigos en sus violencias.

Com és sabut, la proposta no prosperà. Però la idea degué continuar, més o menys soterrada, en l'entorn del Consell d'Espanya i de l'administració imperial. Un nou context la va posar de nou en primer pla. El 1721 s'inicià el Congrés de Cambrai, que havia de dur finalment a la signatura de la Pau de Viena (1725) entre l'emperador i Felip V. Qualsevol acord de pau havia de significar, com finalment s'esdevingué, l'amnistia en els dos bàndols anteriorment enfrontats i el retorn dels béns segrestats. Tal vegada conscients que molts exiliats no desitjaven retornar a la península en aquell context, les autoritats austríaques havien d'encarar de nou un greu problema financer, ja que, fins aleshores, les pensions i rendes dels refugiats provenien, en gran mesura, dels béns dels filipistes d'Itàlia. Entre ambdues dates, doncs, 1721 i

1725, el Consell redactà un nou informe en què proposava remeis al nou escenari que havia d'obrir-se «después de concludida la inminente Paz que se está tratando en Cambray».⁸

El text mostra alguns punts de contacte inequívocs amb l'anterior, però també algunes novetats. Pel que fa a la justificació de les mesures proposades, s'insisteix altra vegada en la compassió i el prestigi reials:

Viene como natural la consideración de que, movido por el benigno ánimo de Su Magestad, por piadoso y por justificado, dará toda la mano para procurar a las familias de unos vassallos tan honrados el consuelo de una segura perpetua subsistencia por premio de su mérito, sin dexarlas sugetar o expuestas a mendigar el natural alimento, ni permitir una memoria tan funesta entre las que asegurarán las heroicas virtudes de Su Magestad y publica la historia de sus piadosísimos gloriosos predecesores.

Tanmateix, ara la tria del territori és força més tancada. L'autor es refereix a la Frontera militar, tot i que dubta en precisar-la: al text apareix repetidament el mot Croàcia, ratllat, i, al damunt, escrit, però, de la mateixa mà, el topònim Eslavònia. Els motius de la tria són evidents: en aquell àmbit no existien prohibicions d'estrangeria. Així, es proposa

el destino de un territorio en el Reyno de Eslavonia [ratllat: Croacia] donde, dignándose Su Magestad de conceder y distribuir en calidad de feudales aquellas porciones que se expresarán, deviessen los interessados, ayudados de las assistencias que oy poseen, conferirse en el lugar para asegurar con su industria lo que tal vez no podrán conseguir del erario de Su Magestad. [...] Dícese en la Eslavonia [ratllat: Croacia] porque [...] no se mira en dicho reyno aquel impedimento que en el de Ungría, donde para gozar del fuero es necesaria la connaturalización, que no se alcanza sin mucho dispendio, pues quando no mediase este reparo, o la authoridad de Su Magestad se sirviesse vazerlo, la misma idea podría practicarse en Ungría.

Si bé tots els colons del nou establiment havien de tenir la condició de feudals, o nobles, el text distingeix, però, tres classes que havien de gaudir de tractaments diferents, i que qualifica de «inferior, mediana y superior». Per a

8. H.H.S., I.S.R., B. Consejo de España, k. 21. 2: Pensionen und Gwadensachen (1715-1730), ff. 650-655.

la primera, que incloïa funcionaris civils i també «soldados y pequeños oficiales que son de casas nobles, o que gozan de privilegio militar, como también a los alférezes y thenientes que no lo eran», es proposa un ajut de mil florins i el tractament de «noble del reyno». A la segona, que, pel que fa a l'àmbit militar, havia de ser formada per «alférezes y thenientes de casas nobles, y capitanes que no lo son por sus casas», correspondrien dos mil florins i el títol de «pernoble». L'estament superior, que havia d'incloure «los capitanes que fueron nobles y los de superior grado», havia de disposar de quatre mil florins, i els seus membres havien de ser reconeguts com a «magnates». La diferenciació social també s'havia de concretar en l'extensió de les parcelles concedides. A més, calia lliurar «a la ciudad que haya de fundarse el privilegio de real y libre, [...] para llamar a la concurrencia de esta fundación las gentes y artifices que sea menester.» El projecte disposava també ajuts de costa i mesures fiscals molt beneficioses per a la resta d'exiliats, «como son soldados dimitidos de los regimientos y otros que en España exercieron oficios mecánicos».

Poc després de la Pau de Viena (30 d'abril de 1725) va ser redactat un manuscrit intitulat «Nueva colonia española», que desenvolupa amb gran precisió les característiques que havia de reunir el nou assentament.⁹ Molt probablement, el seu autor va ser el català Josep Plantí, doctor en drets i professor a la Universitat de Barcelona, austriacista de primera hora, auditor dels exèrcits reials a Sardenya des de 1709, i més endavant governador de l'Algüer; el 1726 Plantí era a Viena, on gaudia d'una pensió mensual de trenta florins i de la consideració de tinent coronel.¹⁰

El document arrenca amb una cita de l'*Eneida*, en què els llatins són reemplaçats pels «iberi», i el somiat Laci dóna pas a Hongria. Tot seguit, apareix una dedicatòria a l'emperador. Les cites clàssiques reapareixen en diversos passatges.

El text proposa la creació d'una colònia anomenada Austrihispànica, o Transhispànica, la capital de la qual s'havia de nomenar Carolonoble, o Ca-

9. Biblioteca Nazionale Bridense, Milà. Ms. AF XI 12. El text ha estat descrit per Mariarosa Scaramuzza VIDONI, «Nueva colonia española». Un manuscrito sobre una ciudad ideal proyectada para los exiliados de la Guerra de Sucesión», *Quaderni di letterature iberiche e iberoamericane*, 24 (1995), pp. 37-64.

10. *Ibidem*, pp. 61-62. Giovanni STIFFONI, «Un documento...», *op. cit.*, p. 26.

rolina. El repoblament del territori havia d'atendre a l'existència de quatre nacions constitutives, «castellanos, valencianos, aragoneses y catalanes». La colònia havia de ser també oberta, però, a mallorquins i sards, i als soldats alemanys casats amb exiliades. A banda del poblament dispers, format per granges o cases de camp, caldria crear una ciutat que fes de capital del territori. Aquesta hauria de respondre a uns criteris urbanístics racionals, si bé, d'entrada, els seus edificis haurien de ser modestos:

En quanto, empero, a la formación y disposición de la ciudad, no obstante que en el principio no se podrá fabricar ni adornar con casas magníficas y magestuosas, lo que se confía lograr con el tiempo, asistiendo Dios, [...] procurará idear y formar la ciudad según el parecer de peritos con la mayor simetría y disposición posible, asenyalando y determinando calles, plassas y lo demás.

L'emperador cediria «su dominio e superioridad territorial, con los demás derechos anexos y conexos» als nous pobladors. Els nous territoris havien de gaudir dels

mismos o símiles honores, gracias, prerogativas, preheminencias, concesiones, privilegios, franquicias, inmunidades y libertades [...] que actualmente gosan, tienen, usan y conservan las ciudades libres del imperio, todas y qualquier en particular de ellas.

L'Imperi n'obtindria també uns innegables beneficis pràctics, ja que la colonització d'unes terres de frontera per part d'uns vassalls de fidelitat provada havia de generar un «antemural» davant l'amenaça otomana. Aquest fet, i els mèrits provats dels exiliats, justificaven l'enorme despesa inicial del projecte, que l'autor descriu amb força detalls.

La terra havia de ser repartida atenent a dos grans criteris: la capacitat de treball i la necessitat. Així, per exemple, els casats en disposarien d'un lot superior al dels solters. Tots els colons serien considerats nobles, independentment de la naixença, ja que, a banda d'aquesta, calia tenir en compte els mèrits de tots ells:

aunque todos, o la mayor parte, de presente pobres, nobles de nacimiento o méritos, y todos igualmente honradísimos.

D'altra banda, el text advoca per evitar la presència de monestirs amb rendes a la colònia. Contràriament, defensa la presència de frares caputxins, «para cuya manutención y sustento es cierto e infalible que, aunque fuesse privándose de ellos, la innata devoción de los españoles colonistas contribuirán con gusto».

Pel que fa al sistema de govern, la colònia havia de recuperar els models representatius característics de la Corona d'Aragó, i també d'altres territoris imperials. Així, a la manera de Milà, el govern i l'elaboració de lleis havia de correspondre a un organisme col·lectiu, anomenat Magistrat o Senat. Les competències d'aquesta institució havien de ser molt àmplies, i incloure àmbits tan diversos com l'encunyació de moneda pròpia, l'ensenyament universitari o l'ordre públic, mitjançant la formació d'unes milícies populars, anomenades «Guardias del Estado». El Senat fóra format per dotze magistrats o senadors, i renovaria la meitat dels seus membres cada any mitjançant el sufragi de tots els ciutadans. D'altra banda, cada tres anys es reuniria «un convento», «congresso» o «ajuntamiento de todos los matriculados comprovinciales», amb funcions molt similars a les antigues corts dels regnes de la Corona d'Aragó:

para conocer o syndicar los magistrados passados, deliberar, corregir, disponer, haser institutos, leyes y cosas de la mayor entidad, con la condición expressa que para tener qualquier decreto o resolución fuerza de ley ha de preceder el consenso y expressa voluntad de la mayor parte del convento.

La colònia havia de disposar del dret a enviar ambaixades a l'emperador, segons es diu de manera explícita, com el que gaudia la ciutat de Barcelona.

Sembla evident, doncs, que aquesta utopia colonitzadora pretenia restablir, en molts dels seus aspectes centrals, l'esquema constitucional catalano-aragonès, que havia estat liquidat definitivament en terres hispàniques. La Trans-hispànica o Austrihispànica de Josep Plantí havia de reconstruir, en terres hongareses, el model de monarquia composta que havia caracteritzat durant segles el conglomerat hispànic.

Les propostes de 1721-1725 van esdevenir també paper mullat. Però les circumstàncies van canviar enormement amb la caiguda de Nàpols i de Sicília (1734-1735). Efectivament, durant el decenni que va seguir a la Pau de Viena (1725), el regne de Nàpols va esdevenir no només el primer fornidor de ren-

des del Consell d'Espanya, sinó també el màxim garant del manteniment material dels exiliats. Per vies diverses —naturalitzacions, obtenció de càrrecs i pensions, concessió de feus i rendes, almoines, etc.—, Nàpols mantenia la major part dels refugiats, tant si aquests vivien al regne, com si cobraven les pensions o rendes des de Viena o altres punts de l'Imperi. Així, molts funcionaris residents a la cort arrodonien els seus ingressos mitjançant rendes situades a Nàpols. Aquesta era també la destinació preferida pels veterans de guerra, en abandonar la carrera militar. Sense Nàpols i Sicília, els dominis efectius del Consell d'Espanya es reduïen gairebé exclusivament a Milà.

D'altra banda, la caiguda d'aquells regnes va provocar una nova allau immigratòria vers Viena, formada en bona part pels exiliats hispànics, però també per napolitans i sicilians fidels a la casa d'Àustria, cosa que va generar una nova problemàtica social i d'ordre públic a la cort.

A mitjà termini, com era previsible, la pèrdua de Nàpols i Sicília va abocar a l'extinció del mateix Consell, esdevinguda definitivament el 30 de novembre de 1736. En el seu lloc va ser creat un Consell d'Itàlia, de dimensions més reduïdes, amb competències de govern a Milà i en altres territoris menors de la Llombardia —els ducats de Màntua i Parma, amb Piacenza.

Abans, però, la pèrdua d'aquells regnes va generar un nou informe del Consell d'Espanya, de caràcter secret. Duia per títol *Consideraciones reservadas para el más fácil acomodamiento de los ministros españoles y oficiales que servían en Viena, en Nápoles y en Sicilia, y modo de dar alimentos a los demás de esta nación que han seguido y servido al emperador nuestro señor*.¹¹

El document presenta el cas dels exiliats com un afer que afecta

la conciencia real y su pública reputación, sin permitir que en las Historias quede la menor nota contra su justizia, su equidad y su clemenzia.

En aquest sentit, divideix el collectiu en tres segments: d'una banda, els funcionaris reials que resten sense feina; d'altra banda, les grans famílies nobiliàries; finalment, la resta d'exiliats.

Pel que fa al primer sector, el text es mostra particularment precís, tot anomenant els funcionaris que poden mantenir el seu lloc, els qui poden ser

11. H.H.S., I.S.R., B. Consejo de España, k. 22. Colletanea 1707-1735. Fasz. 16, ff. 1-5.

recollocats en altres places i els qui han de romandre desocupats. Per a aquests darrers –un total de 54– es proposa que siguin considerats jubilats *ex merito* i que

se les asignen sus sueldos por mitad en la Bancalidad Imperial (ya que en Italia no hay cavimiento) [...], pero que puedan vivir en qualquiera parte, como sea la dominación de Su Majestad Cesárea Católica.

El manteniment de les famílies nobiliàries es considera un deure inexcusable i un factor de prestigi imperial:

Si el mantenimiento es debido a todos los ministros y beneméritos, también es debido, y con mayor reflexión, a las familias grandes y conspicuas, que dexaron más y sacrificaron más.

Després de desgranar alguns exemples de liberalitat imperial, extrets de la Roma clàssica, el document proposa destinar a cada una d'elles una quantitat mensual per a «su decencia». La xifra, però, haurà de sortir del Bolsillo Secreto Imperial,¹² és a dir, dels fons reservats del Consell, la dotació del qual haurà de ser augmentada

sin que sea necesario que los particulares penetren su pagamento, ni que las cámaras o erarios de los estados sepan para qual fin aumenta S.M.C.C. el fondo quantitativo de su Bolsillo Secreto.

L'autor del text és conscient, doncs, que les elevades despeses que podien comportar aquestes famílies havien de resultar molt impopulars en els regnes que havien de suportar-les. La gestió directa i secreta per part de l'entorn imperial d'aquestes rendes esdevé així una garantia de discreció i una mesura d'alta política.

Resta, finalment, el cas dels exiliats d'orígens més humils. També aquest col·lectiu és objecte d'una triple divisió. D'una banda, «los verdaderos militares, jóvenes y capaces de servir» poden ser destinats als regiments de l'exèrcit i a les fortaleses o presidis d'Itàlia. D'altra banda, les famílies de militars

12. Sobre aquesta institució, vegeu: Vignia LEÓN, «Patronazgo político en la Corte de Viena: los españoles y el Real Bolsillo Secreto de Carlos VI», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 18 (1998), vol. II, pp. 577-598 (Actes del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya).

que no poden servir, per causa de l'edat o per altres motius, seran distribuïdes pels Països Hereditaris de la monarquia (aleshores, bàsicament Àustria i Bohèmia) «con una asignación mensual correspondiente a sus alimentos sobre las contribuciones respectivas».

Per a la resta del collectiu es proposa la colonització d'algunes regions d'Hongria:

Los que son capaces de cultivar las tierras y hazer sus industrias en ganados y otras cosas, podrán establecerse en Ungría. Y suponiendo que éstas se reducirán a lo más a quatrocientas familias, o sean cabeza de familia, podrán formarse dos poblaciones, o colonias, cada una de ducientas familias, dando a cada cabeza de ellas un proporcionado terreno para su cultivo, y distribuyendo en ellas por una vez el capital, o ayuda, de mil florines a cada cabeza de familia, u, dividiéndole con la misma proporción, según la calidad y número de hijos, para que pueda cada padre de familias comprar granos, hazer habitación cómoda, comprar vacas, obexas, cabras u otro ganado con que establecerse, y gozando por diez años de franquicia de tributos prediales y personales.

La colonització de territoris buits per part dels exiliats austriacistes havia de tenir, segons l'autor del text, dos efectes benèfics. D'una banda, reportaria un creixement econòmic i alleugeriria la despoblació d'Hongria. D'altra banda, en tractar-se de subjectes «de una misma nazió y religión cathólica», havia d'aportar «estabilidad, unión y permanencia, y, lo que es más, una firme fidelidad y constancia por la religión y por el Estado». El text proposa també que l'emperador nomeni i mantingui amb els seus fons «capellanes y confesores de su lengua y nació», per al consol espiritual dels exiliats.

A diferència, doncs, dels projectes anteriors, aquest document es caracteritza per un major pragmatisme, que arrenca ja de la mateixa definició del collectiu social apte per suportar els rigors de tot tipus que acompanyen les colonitzacions. S'avança, fins i tot, una xifra: quatre-centes famílies, cosa que podia significar una població total d'entre 1.600 i 2.000 persones. Amb la resta de collectius d'exiliats, no sembla gaire llunyana de l'avançada per a aquelles dates per l'historiador hongarès Zoltan Fallenbüchl, d'entre 3.500 i 5.000.¹³

13. Zoltan FALLENBÜCHL, «Españols...», *op.cit.*, p. 102.

D'altra banda, ja no es somia una mena de país igualitari, on tots els nous residents serien considerats nobles. Ara es pretén resoldre un problema social i polític enutjós. La colonització no és ja una utopia, o un ideal. Ben al contrari, és a punt de fer-se realitat.

L'ESTABLIMENT DELS EXILIATS AL BANAT

L'acord d'establiment d'una colònia espanyola al Banat, es va prendre en una conferència imperial celebrada a Viena el 4 d'octubre de 1734. S'havia d'anomenar Nova Barcelona i, com a segon nom, Carlobagen. Convé remarcar que tant el secretari d'estat i del despatx universal, Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp, com el president del Consell d'Espanya, marquès de Villasor, van expressar des del primer moment els seus dubtes quant a l'èxit del projecte.¹⁴

Les llistes dels enviats al Banat van ser elaborades pel funcionari del Consell Miguel de Solá-Piloa. La primera d'elles incloïa 325 persones, entre les quals figuraven cent infants i un sacerdot. El primer contingent d'exiliats arribà al Banat vers la tardor de 1735. Havien sortit de Viena, en vaixell, tot recalant a Buda i Belgrad. Dos nous combois hi van arribar el 1736. A la fi d'aquell any, 157 famílies espanyoles es trobaven ja al Banat. L'àmbit escollit per a la colonització era situat prop de Becskerek –avui Zrenjanin. Vers l'agost de 1737 ja s'havien elaborat els plànols de la nova ciutat. Tot i que, segons les llistes de matrícula, havien d'arribar al Banat 852 persones, la xifra real degué ser inferior a les vuit-centes.¹⁵

La destinació del Banat no podia aixecar precisament passions entre els emigrants. És molt probable que el collectiu que s'hi aplegà respongui exclusivament a aquells que depenien a tots els efectes de les pensions o de la caritat imperials. Els qui havien trobat altres formes de sobreviure ni es degueren sentir atrets per la nova destinació, ni degueren ser forçats a traslladar-s'hi. Al capdavant, com hem vist, per a l'Imperi la colonització era, en primer lloc, un afer fiscal i, en última instància, d'ordre públic.

14. Rudolf TILL, «Die Ansiedlung spanischer pensionisten von Wien im Banat im Jahr 1736-1737», *Wiener Geschichtsblätter*, 2 (62) (1947), pp. 27-31.

15. Zoltan FALLENBÜCHL, «Espagnols...», *op. cit.*, pp. 105-106.

Un cens de data imprecisa esmenta més de 250 caps de casa, alguns dels quals són dones, vídues o òrfenes.¹⁶ A tall d'exemple, citem alguns personatges de cognoms ben sonors per a tots els qui coneixen els principals episodis de la Guerra de Successió. Els reproduïm de la mateixa manera com apareixen al text original, que barreja l'italià i l'alemany: Theresia, Ignatio i Giacomo Abadal, grafin Ayala, marchese Boil, Paula, Rosalia i Franz Bach de Roda, Josepha Barcelló, Francesco Castelví, tenente colonello Carrasquet, marchese de Velasco Liedena, Johan Baptist Moraguas, Vincenz Solá-Píloa, Escolástica Sánchez della Cerda, Anton Verneda, capitaneo Villarroel, grafin Catharina Ybarra. Una nova llista, posterior al juny de 1737,¹⁷ afegeix altres noms, com ara: Giuseppe i Rafaelo Nebot, sacerdote Martino Nazaro, Paola Genovès, vedova del tenente Gasparo Genovès; Elisabetta Ferran, vedova del tenente Giovanni Baltasar Ferran,...

Zoltan Fallenbüchl ha ressenyat algunes de les característiques del collectiu que va arribar al Banat. Hi predominaven els catalans, seguits pels originaris dels altres estats de la Corona d'Aragó. La presència de napolitans i sicilians se situava al voltant del 10 o el 15 %. L'edat mitjana dels colons era elevada, ja que la majoria eren supervivents de la Guerra de Successió. Els infants, tanmateix, eren al voltant de 250, molt majoritàriament nascuts en terres de l'Imperi. Eren força nombroses les famílies formades exclusivament per dos membres, i les persones soles –vidus o vídues.¹⁸

Les característiques socials dels colons del Banat apareixen clarament dibuixades en una llista d'aspirants, que en concreta sovint origen, edat, salut i aptituds laborals. El títol del document resulta particularment revelador:¹⁹

Lista de sogetti spagnoli ed italiani d'ogni sorte, li quali doppo l'espedizione di quelli che sono stati trasportati in Temeswar chiedono, e posono essere spediti colà, nell'estesa maniera. E veramente sono quasi tutti di quelli che sempre sono andati, e vanno, a domandarse la lemosina da S.M.C.C., e devono mendicare per non morire di fame.

16. Hofkammerarchiv (HKA). Banten Acten. Fasz. 8. Augresiedette Spanische Pensionisten 1735-1745, ff. 1601-1604 i 1610-1612.

17. HKA. Banten Acten. Fasz. 8. Augresiedette Spanische Pensionisten 1735-1745, ff. 1465-1468.

18. Zoltan FALLENBÜCHL, «Espagnols...», *op. cit.*, pp. 108-109.

19. HKA. Banten Acten. Fasz. 8. Augresiedette Spanische Pensionisten 1735-1745, ff. 116-127.

El text esmenta 122 caps de casa, tots ells homes, i n'especifica el lloc d'origen de 105. D'aquests, seixanta-tres provenen de la Corona d'Aragó: 33 són catalans, 16 valencians, 12 aragonesos, un mallorquí i un sard. S'esmenten també deu castellans, tres andalusos, un lleonès, un biscaí, un navarrès i un canari. Els provinents d'Itàlia són divuit: 11 napolitans, 4 milanesos, un sicilià, un mantuà i un savoia. També apareixen tres portuguesos i un alemany, que «fu caporale e sargente nel Regimento Gabes [Gálvez] [...], doppo passò a Napoli con Carrasquet, dove fu fatto prigionero di guerra».

Pel que fa a les edats, s'especifiquen en 97 casos. El collectiu més nombrós, aplicant talls decennals, és el situat entre 40 i 49 anys, i inclou 32 homes. El segueixen el de 50 a 59 anys -27-, i el format pels majors de 60 anys -15-; 14 se situen entre 30 i 39 anys, 6 es troben a la vintena, i 3 tenen edats inferiors als 20 anys. L'estructura d'edats respon, doncs, majoritàriament a un perfil de persones que, en el moment de la pèrdua de Barcelona, havien assolit com a mínim els 20 anys.

Pel que fa als qui especifiquen el seu estat civil, destaca el gran nombre d'homes, vidus o solters, que viuen sols (32). La xifra ha de ser, però, fins i tot més alta, ja que molt probablement es troben en aquesta condició tots aquells que no expliciten familiars. D'altra banda, 8 declaren que la seva família es troba a Itàlia o a la Península Ibèrica, 49 que estan casats, i d'ells 33 que tenen fills. En molts casos, les esposes són naturals dels territoris germànics o d'Hongria.

Pel que fa a l'estat de salut dels censats, només en 9 casos s'especifica la seva condició de robustos, hàbils o aptes per al servei. Contràriament, un total de 35 homes són qualificats de malalts, impeditos, inhàbils, indisposats, ferits, accidentats, mancs, sords o de poca salut. La majoria provenen de l'exèrcit, d'on han estat llicenciats per algun d'aquests motius.

El retrat-robot d'aquestes persones es pot arrodonir mitjançant alguns casos, que ens semblen particularment emblemàtics. Tot i que cada un constitueix, per ell mateix, una història interessant, n'hem escollit només uns quants, per tal de no afeixugar el lector. Responen, com es veurà, a condicions diverses:

Pietro Sagur e Vidal, Cattalano, di età 55. anni: Trovavasi studiando in tempo dell'assedio di Barcellona, e lasciò lo studio per assistere alla difesa di detta piazza. Venne qui nel 1728. colla sua Moglie, e si è mantenuto col diario di 8. fiori, 30 kr. il mese.

Giuseppe Duran, Aragonese, di età 61. anni: Serví in tutta la Guerra di Spagna da sargente nel regimento Morrás, e doppo di Vásquez sin'all anno 1718., nel quale lasciò il serviggio per li molti suoi acciachi. È accasato con Allemana, e tiene 3. figli, ciò è due maschi ed una femina. Godeva fiori 8., 30 kr. al mese nel diario, ed è di poca salute.

Don Giuseppe López e Aragón, Aragonese, di età 37. anni: Dice aver servito in Spagna da Tenente de Volontari. Si ritrova in Ungheria nella fabrica del Tabacco. È accasato, e tiene moglie e figli in Spagna.

Pietro Torrent, Catalano, di età 66. anni: Serví da soldato volontario nella Guerra di Spagna. Passò poi in Italia doppo l'assedio di Barcellona, ed ha servito d'Artigliere in una delle Navi di Napoli sin dall'anno 1714. insino al 1721., che dize fu licenziato senza motivo. Godeva nella Marina di Napoli Ducatti 8. al mese. È solo.

Giacomo Porta, Cattalano, di età 40. anni: Fù Soldato in Spagna nel Regimento Nabet, e nell'ultimo assedio di Barcellona fù fatto prigionero di guerra con altri 70. compagni e posto in galera per affetto a S.M.C.C. E ne fù liberato doppo set'anni ad intercessione del Signore Generale Mercy (secondo egli dice) in Sicilia. È solo e desidera servire.

Bernardo Belarde, Castigliano, di età 62. anni: Dice aver servito da Sargente nel Regimento Ibarra, e che in Ungheria fù fatto schiavo dei Turchi. Hà Moglie e due figli, il maggiore d'anni 9., e godeva nel diario 8. fiori, 30 kr. Salvatore Ros, Cattalano, di età 40. anni, di professione panatiero, il quale ha servito per molto tempo nella Munizione di Spagna. È venuto qui per affetto a S.M.C.C. e desidera di andare in Ungheria per travagliare nella munizione [123v] o in suo ufficio.

A mitjan 1737 s'inicià la reemigració dels colons del Banat, delmats per una greu mortalitat. Un any després, el juny de 1738, els retornats a Hongria o a la mateixa Viena eren ja, si més no, 263 persones. Fallenbüchl apunta que els colons aptes per a les armes van ser reintegrats a l'exèrcit imperial.²⁰

El darrer transport del qual tenim constància es realitza a mitjan juny de 1738. Era conduït pel pare trinitari Alonso de Brihuega, «capellán y curador de los españoles pensionistas que bajaron al Banato de Temesvar».²¹ Ell mateix redactà una «Nota de las pobres familias que fueron conducidas desde

20. Zoltan FALLENBÜCHL, «Espagnols...», *op. cit.*, pp. 109-113.

21. Aquesta precisió es produeix en un document posterior, en què sol·licita una pensió per retirar-se a un convent (24 de febrer de 1742): HKA. Bantén Acten. Fasz. 8. Augresiedette Spanische Pensionisten 1735-1745, f. 1684.

Temisvar asta Pest francas de carros y hospedajes», acompanyada de la llista de despeses del viatge.²² El comboi era format per 33 persones, entre les quals hi havia sis orfes, vuit òrfenes, dues vídues amb fills i altres dues vídues soles (d'una d'elles s'especifica que és cega).

Les causes del fracàs de la Nova Barcelona semblen evidents. El collectiu no responia de cap manera a les característiques pròpies d'una nova colonització: envellit, format per veterans de l'exèrcit i de l'administració, fins i tot amb un alt percentatge de gent inhàbil, la majoria del seus membres desconeixien els oficis civils més elementals, o no els havien practicat durant els darrers decennis. Com assenyala Fallenbüchl:²³

Il est caractéristique que nous ayons à peine de données concernant la participation des espagnols dans la construction de leur propre ville. Le matériau de construction devait être transporté de loin, parfois même de l'Autriche. Les provisions manquaient aussi sur place.

D'altra banda, les previsions econòmiques de futur de la Nova Barcelona s'havien bastit sobre un malentès. En projectar la ubicació de la ciutat, els funcionaris de la cort vienesa van creure que el Banat es caracteritzava per un clima mediterrani. Pensaven, doncs, que la ciutat podria mantenir-se mitjançant la plantació de moreres i la sericultura, una activitat menys enutjosa que altres tipus de conreu, i, doncs, més apta per a les característiques del collectiu humà que havia de residir-hi. Però, en realitat, el clima del Banat és de tipus continental. Aquest fet no només va afectar la viabilitat econòmica del projecte, també va indisposar la majoria dels emigrants davant un territori i un clima que consideraven extrem.

El fracàs previsible del projecte va ser precipitat, però, per la guerra i la pesta. La quarta guerra turca de 1737-1739 va situar de nou el Banat en primera línia de foc. El risc d'una invasió otomana era elevat, cosa que havia de forçar les autoritats a frenar les inversions i a retornar a terres més segures tot el personal no apte per a la guerra. La Pau de Belgrad (setembre de 1739) va suposar la pèrdua dels territoris serbis i de la Petita Valàquia, i va convertir de nou el Banat en zona de frontera directa.

22. HKA. Bantén Acten. Fasz. 8. Augresiedette Spanische Pensionisten 1735-1745, ff. 1605, 1607-1608.

23. Zoltan FALLENBÜCHL, «Espagnols...», *op. cit.*, p. 107.

D'altra banda, des de 1738 es va estendre la pesta, que el maig d'aquell any ja era present a Pancevo (Voivodina).²⁴ Alguns exiliats s'hi referiran en anys posteriors, en allegar mèrits per sol·licitar pensions o altres beneficis. El pare Alonso de Brihuega, a qui ja ens hem referit, des de febrer de 1736 «capellán y curador espiritual de los españoles pensionistas que bajaron al Banato de Temisvar», recorda en una sol·licitud el «continuado contagio» que va perseguir el nou establiment.²⁵ La pesta degué esmicolar definitivament, doncs, la colònia.

En els anys següents, la majoria d'exiliats reapareixen en els censos de pensionistes o en les llistes d'almonies de les ciutats de la Casa d'Àustria —especialment, Buda i Pest, a Hongria, i Viena. Fallenbüchl ha detectat un total de 409 exiliats a les dues ciutats hongareses a la fi de 1738; tanmateix, 62 d'ells provenien directament de Viena.²⁶ La xifra de retornats del Banat era, doncs, d'uns 347, cosa que evidenciaria la gran mortaldat amb què es va saldar l'experiència colonitzadora —fins i tot si hi descomptem els eventualment reincorporats a l'exèrcit i els qui aleshores es trobaven en altres localitats d'Hongria. Recordem, en aquest sentit, que el total de colonitzadors ha estat computat en prop de 800.

Durant el decenni de 1740, la majoria d'exiliats es troben de nou a Viena. Les llistes de refugiats que cobren una almoïna de l'Hospital d'Espanyols se situa, tots els anys, en prop de 400.²⁷ La mort de Carles VI i l'inici de la Guerra de Successió d'Àustria (1740-1748) no van afavorir gens la seva situació. Vers 1742, l'emperadriu Maria Teresa va oferir l'avançament de dos anys de pensió a tots els exiliats a Hongria que optessin per retornar a la península; en alguns casos, si més no, aquesta mesura es va estendre també als altres territoris habsbúrguics. Tot i que alguns s'hi acolliren, molts van restar a l'Imperi fins a la mort.²⁸

24. Plàcid GARCÍA-PLANAS, «Una bandera turca arrasó la Barcelona del Danubio», *La Vanguardia*, 18 d'octubre de 1992, «Revista», p. 2. L'autor esmenta un estudi de l'historiador local Dragoljub Colic.

25. Vegeu nota 21.

26. Zoltan FALLENBÜCHL, «Espanyols...», *op. cit.*, p. 114.

27. Hem localitzat les llistes de 1740, 1743, 1745 i 1747, que mostren una gran continuïtat quant als noms que hi apareixen. HKA. Banten Acten. Fasz. 8. Augresiedette Spanische Pensionisten 1735-1745, ff. 1591-1592, 1220-1235, 1343-1356.

28. Esmentem, a tall d'exemple, els casos de Joan F. Pallarès, natural de Lleida i resident a Hongria «e desiroso di ristituirse nella sudra. sua Patria Catalogna, per tutto il mese Iuglio del

El fracàs de la Nova Barcelona s'ha de situar, però, en el seu context més ampli. Com ha assenyalat l'historiador Karl A. Roider Jr., l'empenta colonitzadora iniciada vers 1720 es va saldar, en tots els casos, amb un autèntic fracàs. La reducció de les inversions en el decenni de 1730, i sobretot la guerra turca i la pesta ja esmentades, van liquidar tots els assentaments:

By 1740 the effort expended in the 1720s appeared wasted, and the central government by then had on its mind problems other than reform in the Banat.²⁹

La Companyia Imperial Privilegiada d'Orient va ser finalment dissolta el 1741. Posats a dir, la nova onada repobladora de 1760 —en la qual els exiliats austriacistes hispànics ja no van participar massivament per raons demogràfiques evidents—, també va ser un fracàs en termes econòmics. De fet, el Banat no va reportar beneficis econòmics a l'Imperi en tot el segle XVIII.³⁰

Si bé l'exili austriacista no va tenir un paper col·lectiu al Banat des d'aquella primera i fracassada experiència, cal remarcar que un fill d'exiliat va esdevenir governador de Temesvar, amb jurisdicció a tot el Banat, durant els anys 1753-1769. Ens referim a Francesc de Vilana Perlas, fill primogènit del marquès de Rialp, que va heretar d'aquest el títol de comte del Sacre Romà Imperi concedit per Carles VI.³¹ També el general de divisió Antonio de la Puebla es va fer càrrec del govern militar del Banat, de manera breu, l'any 1758. Fallenbüchl ha espigolat, d'altra banda, alguns casos isolats de colons, especialment a partir de 1760.

---

corrente anno 1742», que demana els dos anys de paga «per dover assistere colla sua assistenza personale a certi interessi proprii tiene nella città di Buda»; i d'Isabella (o Elisabet) M. de Bellver, vídua de Josep de Bellver, amb 4 fills menors, resident a Pest. La majoria, però, no van respondre a la invitació, o ho van fer en termes negatius, com Eulàlia Serra, que sollicita poder restar a Buda «por hallarse quasi siega y impedida de los pies, sin poder salir de casa ni ponerse en viaje ninguno.» (HKA. Bantén Acten. Fasz. 8. Augresiedette Spanische Pensionisten 1735-1745, ff. 1696, 1700 i 1668, respectivament).

29. Karl A. ROIDER Jr., «Reform and Diplomacy...», *op. cit.*, p. 316.

30. *Ibidem*, pp. 316-321.

31. Zoltan FALLENBÜCHL, «Espagnols...», *op. cit.*, pp. 138-139; Colin THOMAS, «The Anatomy...», *op. cit.*, pp. 9-10. Segons aquest darrer autor, el cognom Perlas va donar lloc al topònim de la localitat de Perlez. Ernest LLUCH, *L'alternativa...*, *op. cit.*, p. 83, esmenta que també un nét de Ramon de Vilana Perlas, anomenat Johannes, va residir al Banat.

DEL RECORD AL MITE: FRANCESCO GRISELINI

L'experiència colonitzadora del Banat hagué de deixar un regust agre en els exiliats que hi participaren. Francesc de Castellví aturà les *Narraciones històricas...* en la data de 1725, tot centrant-se, doncs, en els anys més brillants de l'exili. Tot i que en diversos passatges descriu esdeveniments posteriors, Castellví no dedicà ni una ratlla al poblament del Banat ni a la Nova Barcelona. I això malgrat que, com hem vist, l'autor apareix en algunes nòmines com a poblador efectiu o, si més no, previst de la colònia. Algunes obres que li són especialment deutores —com la síntesi de Fèlix Duran i Canyameras—³² tampoc no esmenten aquest esdeveniment.

Va ser l'illustrat venecià Francesco Grisellini el qui, en viatges realitzats el 1774 i el 1776 al Banat de Temesvar, va recuperar —i potser ampliar— una llegenda que corria per la regió. Com afirma a les *Cartes itinerants*, al Banat era encara viu el record d'un grup de biscaïns, o bascos, establerts a Nagybecskerek el 1722, sota els auspicis del general Mercy. Aquest collectiu s'hauria extingit posteriorment a causa de les epidèmies. L'obra va ser traduïda a l'alemany el 1780, i la idea d'una primigènia colònia basca va tenir una certa continuïtat en la historiografia, tot i que avui sembla definitivament rebutjada.³³ Tanmateix, permet mesurar l'empremta que va deixar una empresa particularment arriscada i, finalment, fallida: la Nova Barcelona del Banat de Temesvar.

32. Vegeu nota 6.

33. Claudio MAGRIS, *El Danubio*. Barcelona, Anagrama, 1988, p. 272. Zoltan FALLENBÜCHL, «Espagnols...», *op. cit.*, pp. 98-99.